

گزارش پژوهشی :

بررسی نظام بانکداری ذخیره کامل

اندیشکده اقتصاد مقاومتی

گروه پول و بانک

اسفند ماه ۱۳۹۸

رهبر معظم انقلاب: علاج برون رفت از مشکلات کشور «اقتصاد مقاومتی» است.

معرفی اندیشکده اقتصاد مقاومتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل اقتصاد کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت Mett.ir با اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را در خصوص این گزارش و همچنین سایر فعالیت‌های اندیشکده، مطرح کنند.

بررسی نظام بانکداری ذخیره کامل

پول و بانک	گروه موضوعی:
پژوهشی	نوع گزارش:
۱۳۹۸/۱۲/۰۲۰۸	شناسه:
۱۳۹۸/۱۲/۰۱	تاریخ انتشار:
علیرضا عرفانیان	تهیه و تدوین:
محمد امینی رعیا	ناظر علمی:

خلاصه مدیریتی

نظام پولی مبتنی بر ذخیره قانونی جزئی از زوایای مختلف و با رویکردهای متفاوتی مورد نقد قرار گرفته است. در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان مهم‌ترین رویکردهای نقد این نظام (نظام پولی متعارف) را که به تجویز ذخیره قانونی کامل منتهی شده است را در دو بخش انتقادات اقتصادی صرف و انتقادات با رویکرد اجتماعی و اخلاقی، به شرح ذیل برشمرد:

اهم انتقادات اقتصادی:

۱. اثر منفی نظام پولی متعارف در پیدایش شوک‌های پولی و تشدید نوسانات اقتصادی
۲. افزایش ریسک ورشکستگی بانک‌ها و سقوط نظام بانکی تحت نظام پولی متعارف
۳. تأثیر منفی نظام پولی مبتنی بر ذخایر جزئی بر کارایی و تخصیص بهینه منابع در اقتصاد
۴. نقد نظام پولی متعارف از منظر حقوق مالکیت سپرده‌گذاران، دولت و بانک‌های تجاری
۵. اثر نظام پولی متعارف بر افزایش و استمرار بدهی‌های بخش خصوصی و دولتی

اهم انتقادات اجتماعی و اخلاقی:

۱. اخلال در توزیع درآمد جامعه و مخالفت با معیار عدالت
۲. تضعیف دموکراسی
۳. عدم رعایت ملاحظات اخلاقی و خیانت در امانت
۴. به خطر انداختن توسعه پایدار

با توجه به انتقادات وارده به نظام ذخیره جزئی اقتصاددانانی درصدد این برآمده‌اند که نظاماتی بدیل برای این نظام طراحی کنند. به‌طور معمول سه ابزار توسط بانک‌های مرکزی برای اجرای سیاست‌های پولی به کار گرفته می‌شود: نظام (نرخ) ذخیره قانونی، عملیات بازار باز و تسهیلات آماده اعتباری. ابزار نخست، بر تقاضای نقدینگی در نظام بانکی (بازار بین‌بانکی) تأثیرگذار است و دو ابزار دیگر تنظیم‌کننده عرضه نقدینگی هستند. بانک مرکزی از طریق تنظیم عرضه و تقاضای نقدینگی در بازار بین‌بانکی به واسطه ابزارهای فوق، نرخ بهره یک‌شبه را تنظیم می‌نماید.

در سال ۲۰۰۷، از میان ۳۰ کشور عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، ۲۴ کشور از نظام ذخیره قانونی استفاده می‌کردند (۱۲ کشور عضو اتحادیه اروپا که نظام یکسانی را اعمال می‌کنند، و ۱۲ کشور دیگر که هر یک نظام ذخیره قانونی خاص خود را دارند).

در سال ۲۰۱۰ یک مطالعه پیمایشی توسط صندوق بین‌المللی پول درباره ۱۲۱ بانک مرکزی سراسر دنیا انجام گرفت. برخی از نتایج این پیمایش که مرتبط با موضوع نرخ ذخیره قانونی است، به شرح زیر می‌باشد:

- بیش از ۹۰٪ از بانک‌های مرکزی، نهادهای سپرده پذیر (بانک‌های تجاری) را ملزم به نگهداری حداقلی از ذخایر در برابر بدهی‌های خود می‌نمایند، که عمدتاً به صورت تراز نزد بانک مرکزی است.
- از میان ۱۲۱ کشوری که در پیمایش بررسی شده‌اند، تنها در ۹ کشور ذخایر قانونی اعمال نمی‌شود. استرالیا، کانادا، دانمارک، مکزیک، نیوزیلند، نروژ، سوئد، تیمور شرقی و انگلستان.
- در حدود ۸۰٪ از کشورهای مورد بررسی (۹۷ از ۱۲۱)، نرخ ذخیره قانونی بزرگ‌تر از ۰٪ و کمتر از ۱۶٪ بوده است. تنها ۲۴ کشور دارای نرخ ذخیره قانونی صفر یا بیشتر از ۱۶٪ بوده‌اند.

بائرسیویل چهار نظام پولی ممکن را برمی‌شمارد. منظور او از نظام پولی مجموعه قواعدی است که نهادهای خلق‌کننده پول را تنظیم می‌کند. او بر اساس دوگانه پول درونی - پولی که توسط نظام بانکی ایجاد می‌شود همچون سپرده‌های بانکی و پول بیرونی که خارج از نظام بانکی خصوصی خلق شود همچون پول رایج، پایه پولی یا پول بانک مرکزی - و چگونگی خلق آن‌ها چهار نوع ترتیبات ممکن خلق پول را بیان می‌کند:

۱. نظام بانکداری مرکزی با ذخیره جزئی که در آن پول بیرونی توسط بانک مرکزی مدیریت می‌شود و بانک‌های تجاری نیز می‌توانند پول درونی خلق کنند.
۲. نظام بانکداری مرکزی با ذخیره ۱۰۰ درصدی که در آن پول بیرونی توسط بانک مرکزی مدیریت می‌گردد و بانک‌های تجاری امکان خلق پول درونی را ندارند.
۳. نظام بانکداری آزاد با ذخیره ۱۰۰ درصدی که در آن پول بیرونی ثابت است و بانک‌های تجاری پول درونی خلق نمی‌کنند.
۴. نظام بانکداری آزاد با ذخیره جزئی که در آن پول بیرونی ثابت است، اما بانک‌های تجاری امکان خلق پول درونی را دارند.

طبق بررسی‌های انجام شده نظام ذخیره ۱۰۰٪ در حال حاضر در هیچ کشوری پیاده نمی‌شود. تنها تلاش عملی در راستای برقراری نظام بانکداری ذخیره ۱۰۰٪ مربوط به جنبش «پول سودمند» است که در سال ۲۰۱۴ با جمع آوری بیش از ۱۱۰۰۰۰ امضا در کشور سوئیس توانستند طرح خود را در این کشور به همه پرسی بگذارند. طرح این جنبش به نام «پول حاکمیتی سوئیس» که الهام گرفته شده از طرح شیکاگو می‌باشد، در ژوئن ۲۰۱۸ به همه پرسی گذاشته شد که با ۲۴،۲۸٪ آراء موافق و ۷۵،۷۲٪ آراء مخالف رد شد و به مرحله اجرا در نیامد.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۶
فصل ۱. انتقادات به نظام ذخیره جزئی.....	۹
۱-۱- انتقادات از منظر اقتصادی.....	۹
۱-۱-۱- تشدید نوسانات اقتصادی در اثر خلق اعتبار بانکها.....	۹
۱-۱-۲- افزایش ریسک ورشکستگی بانکها و تشدید احتمال بحرانهای بانکی.....	۱۱
۱-۱-۳- تأثیر منفی نظام پولی مبتنی بر ذخایر جزئی بر کارایی و تخصیص بهینه منابع در اقتصاد.....	۱۳
۱-۱-۴- نقد نظام پولی متعارف از منظر حقوق مالکیت سپرده‌گذاران، دولت و بانکهای تجاری.....	۱۴
۱-۱-۵- اثر نظام پولی متعارف بر افزایش و استمرار بدهی‌های بخش خصوصی و دولتی.....	۱۵
۱-۲- انتقادات از منظر اجتماعی و اخلاقی.....	۱۶
۱-۲-۱- اخلال در توزیع درآمد جامعه و مخالفت با معیار عدالت.....	۱۶
۱-۲-۲- تضعیف دموکراسی.....	۱۷
۱-۲-۳- عدم رعایت ملاحظات اخلاقی و خیانت در امانت.....	۱۷
۱-۲-۴- به خطر انداختن توسعه پایدار.....	۱۷
فصل ۲. طرح‌های بدیل نظام ذخیره جزئی.....	۱۸
۲-۱- مؤلفه‌ها و کارکردهای نرخ ذخیره قانونی.....	۱۸
۲-۱-۱- وضعیت نرخ ذخیره قانونی در کشورهای مختلف.....	۱۹
فصل ۳. بررسی ترتیبات ممکن برای خلق پول.....	۲۲
۳-۱- نظام بانکداری مرکزی با ذخیره جزئی.....	۲۳
۳-۲- نظام بانکداری مرکزی با ذخیره ۱۰۰٪.....	۲۶
۳-۲-۱- چارچوب‌های پیشنهادی نظام بانک داری مرکزی با ذخیره ۱۰۰٪.....	۲۷
۳-۳- پیامدهای اجرای نظام بانکداری مرکزی با ذخیره ۱۰۰٪.....	۳۵
۳-۴- ارزیابی نظام بانکداری مرکزی با ذخیره ۱۰۰٪.....	۳۵
۳-۵- نظام بانکداری آزاد با ذخیره ۱۰۰٪.....	۳۶
۳-۵-۱- چارچوب پیشنهادی نظام بانکداری آزاد با ذخیره ۱۰۰٪.....	۳۷
۳-۵-۲- ارزیابی چارچوب نظام بانکداری آزاد با ذخیره ۱۰۰٪.....	۴۱
۳-۵-۳- نظام بانکداری آزاد با ذخیره جزئی.....	۴۲
۳-۵-۴- چارچوب پیشنهادی نظام بانکداری آزاد با ذخیره جزئی.....	۴۳
۳-۵-۵- ارزیابی نظام بانک داری آزاد با ذخیره جزئی.....	۴۴
فصل ۴. تجربه کشورها در طرح‌های بدیل نظام ذخیره جزئی.....	۴۶
فصل ۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....	۴۷
منابع و مأخذ.....	۴۸

فهرست جداول

- جدول ۱. انواع ترتیبات خلق پول بر اساس مقسم ۲۲
- جدول ۲. نسبت افزایش نقدینگی و پایه پولی در کشور ۲۴

فهرست نمودارها

- نمودار ۱. پول بیرونی (بانک مرکزی) در مقایسه با پول درونی (بانک های تجاری) ۲۴